

"PRIZMA" - ČASOPIS ZA JEZIČKA PITANJA

Diana Stolac
Pedagoški fakultet Rijeka

PRIZMA - časopis za jezička pitanja, Sarajevo, 1/1990.

Pokretanje novog lingvističkog časopisa nedvojbeno je značajan događaj. A još je veći kada se na tom poslu nađe čak sedam jezičnih društava: Društvo za primijenjenu lingvistiku, Društvo nastavnika srpskohrvatskog jezika i književnosti, Slavističko društvo, Društvo za strane jezike i književnosti, Udruženje književnih prevodilaca, Društvo naučnih i stručnih prevodilaca i Savez za esperanto. Ovakav bogat znanstveni i stručni potencijal ponudio je, kako uredništvo u predgovoru ističe, "prvi jezički časopis najšire orijentacije". Bosanskohercegovačka je lingvistika dobila nove mogućnosti za prezentiranje svoga rada, pored već poznatog *Književnog jezika*, usmjerenog na probleme standarda, i novopokrenutog časopisa *Slavist*, orijentiranog na slavističku tematiku.

Prizma je zamišljena kao tribina za sve bosanskohercegovačke i jugoslavenske lingviste, ne samo neovisno o područjima znanstvenog i stručnog zanimanja, nego i neovisno o jezičnim školama kojima pripadaju, metodama koje koriste, jezicima kojima pišu (i o kojima pišu) i sl. Pomalo je poetski i moto pod kojim pozivaju suradnike - *Neka cvjeta stotinu cvjetova, neka se razvija stotinu škola*.

Pokretači nude u časopisu šest područja: teoriju jezika, serbokroatistiku, slavistiku, strane jezike, teoriju i praksu predvođenja, i interlingvistiku. Da ih neće pratiti kruto određene rubrike, vidi se već po sadržaju prvog broja.

Prva je rubrika "*Teorija jezika*" u kojoj je objavljeno pet vrlo zanimljivih suvremenih teorijskih radova. Dubravko Škiljan u tekstu "Lingvistička kritika ideologije" govori o krizi komunikacije u suvremenom svijetu koja je djelomično uvjetovana pritiskom ideologije na jezičnu djelatnost. Preduvjete za relevantnu lingvističku kritiku ideologije vidi u semiologiji značenja i poststrukturalističkim lingvističkim istraživanjima. U svom radu "Autonomija u lingvistici" Ranko Bugarski autonomiju izvodi iz interakcije jezičnog i metajezičnog aspekta. Slijedeći Jakobsona ne povezuje autonomiju s nezavisnošću, jer ti pojmovi nisu u potpunosti sinonimni (premda oba pojma znače samostalnost, autonomija ne konotira samodovoljnost, što je slučaj s nezavisnošću) nego s komplementarnim pojmom integracije kao dominantnom perspektivom lingvistike i njenih relacija s ostalim disciplinama. Midhat Rađanović u članku "Jedan širi pogled na jezičku ekonomiju" iznosi neke zakonitosti strukture i upotrebe jezika temeljene na principu jezične ekonomičnosti. Na primjerima pokazuje kako nastaju semantičke i stilске razlikovnosti varijantno polariziranih leksema (npr. *slika* - *imidž*; *umjetnost* - *kunst*), odnosno fenomen markiranosti i neutralizacije binarnih opozicija (npr. *lisica* - *lisac*; *pas* - *kuja*) ili hijerarhizacija organizacije lingvističkih jedinica, gdje je promatran (obrnut) odnos frekventnosti i kvantitete, (npr. *autobus* - *bus*, *otorinolaringologija* - *otorina* i sl.). U tekstu "Metaplazme u jeziku" Branka Tošovića polazište je definicija metaplazme, jedne od lingvističkih univerzalija. To je "neoforma nastala supstancionalnom modifikacijom etalona različitih jezičkih nizova (fonetsko-fonološkog, morfološkog i sintaksičkog). Ona označava mijenjanje formalne strukture etalona, tačnije promjenu njegove linijske organizacije." Modifikacijski su postupci: dodavanje, oduzimanje, premještanje i zamjenjivanje. Autor predlaže tipologiju metaplazmatskih oblika i operacija. Danko Šipka autor je članka "Algoritam za obradu ambigviteta i sinonimije pomoću 'gramatike upotrebnih etiketa' ". U tekstu se iznosi nacrt "gramatike upotrebnih etiketa" i njen algoritam. Uspoređuju se temporalne, teritorijalne i funkcionalne etikete leksemskih grupa u odnosu na funkcionalni stil/zanr/podžanr kojemu pripada tekst u kojemu se određena leksemaska grupa može upotrijebiti (npr. odnos *suvremeno* - *zastarjelo* : *pištolj* - *samokres* i sl.).

Drugu rubriku čine "Serbokroatističke teme". Sreto Tanasić u članku "Dekomponovanje predikata i zavisno-složena rečenica" govori o predikatu strukture glagol (glagolska kopula ili semi-kopulativni glagol) + deverbativna imenica, koji je sinonim i zamjenjiv sematički ekvivalentnim jednočlanim predikatom (npr. *izdati zapovijest - zapovijediti*). Sustav zavisno-složenih rečenica suzuje na one s veznicama *da* i *koji*. Na velikom broju primjera pokazuje kakve posljedice na sintaktičku strukturu zavisne rečenice ima ovaj tip predikata. Veselinka Kulaš autorica je članka "O ambigvitetnosti kontekstualno neuključenih rečenica sa veznikom *ili*". Ova je vrsta disjunktivnih rečenica podložna različitim interpretacijama semantičke strukture (npr. *Djeca plivaju ili se sunčaju*). Autorica izdvaja nekoliko tipova takvih rečenica i ukazuje na mogućnosti razrješenja višeznačnosti u kontekstu. Sijedeći je zanimljiv članak Jasne Hadžimejić "Morfološke praznine i supletivni oblici u deklinaciji srpskohrvatskih imenica". Morfološke praznine nastaju zbog nemoci modela da stvara gramatički predvidljive likove (npr. singularia i pluralia tantum). Ali, budući da to nije u skladu sa sustavom, praznine se pokušavaju popuniti. Supletivni su alomorfi (npr. *čovjek - ljudi*) samo jedna od mogućnosti popunjavanja morfoloških praznina. Posljednji u ovoj rubrici je dijalektološki prikaz Senahida Halilovića "Osnovne odlike govora Tuholja kod Kladnja". Predstavljen je govor Muslimana Tuholja u sjeveroistočnoj Bosni. Govor pripada arhaičnom ijekavskoćakavskom tipu. Arhaičnost se očituje u akcentuaciji i morfologiji. Za razliku od većine dijalektoloških prikaza koji ne obuhvaćaju sintaktičku razinu, Senahid Halilović daje vrijedne sintaktičke napomene i donosi zanimljive primjere.

Rubrika "Strani jezici" donosi pet radova s područja romanistike, germanistike, rusistike i orijentalistike. "O kontrastivnoj francusko-srpskohrvatskoj redundanciji" naslov je teksta Vladimira Osipova. Autor kaže: "Pod kontrastivnom redundancijom se podrazumijeva sve ono što s gledišta govornika jednog jezika ne postoji kao označitelj u njegovom jeziku a javlja se u drugom jeziku." Ta izražajna sredstva nužno je uključiti u proces učenja stranog jezika. Kontrastivni su primjeri dani na morfološkoj i sintaktičkoj razini, npr.: član, nenaglašene lične zamjenice, prijedlozi, elementi za očuvanje preferencijalne strukture francuske rečenice (S-V-O) itd. Marija Bačvarski daje "Jedan pristup poređenju kauzativnih glagola u njemačkom i srpskohrvatskom jeziku". Glagoli su podijeljeni na kauzativne glagole opće egzistencije, promjena, radnje te posjedovanja i promjene posjeda. Semantička analiza valentnosti nudi klasifikaciju glagola ovisno o vrsti i načinu na koji se kauzativnost ostvaruje. U tekstu "Morfosintaktičke osobine gramatičkog morfema *à peine... que*" Vlado Sučić analizira glagolska značenja u složenim rečenicama s temporalnom klauzom koje u svojoj sintaktičkoj strukturi imaju specifičan temporalni veznički izraz *sheme*: priloški izraz *à peine* na početku i partikula *que* na kraju. Aleksandar Done autor je članka "Problemi asimilacije suglasnika po mekoći u savremenom ruskom književnom jeziku". U radu ukazuje na nedosljednost vršenja ovog jednačenja za razliku od drugih (po zvučnosti i mjestu tvorbe). Navodi pozicije u kojima se asimilacija po mekoći ne vrši i one u kojima se od 20-ih godina ovoga stoljeća gubi. Analizira ortoepsku normu (kompromis između staromoskovskog izgovora i suvremene govorne prakse) i daje popis suglasničkih skupina u kojima se jednačenje obavezno vrši, odnosno gdje su dozvoljeni dubletni oblici. Orijentalistiku u ovome broju *Prizme* predstavlja tekst Ekrema Čauševića "Da li su turski palatali /k'/, /g'/ i /l'/ foneme ili alofoni?". U izvorno turskim riječima palatalnost konsonantskih fonema nije distinktivno obilježje, pa autor zaključuje da su /k'/, /g'/ i /l'/ alofoni.

U rubrici "Prevodilački mostovi" tri teksta govore o teoriji i praksi prevođenja. Mlodrag Sibinović ukazuje na "Vinaverov pristup originalu u prevođenju Blokove poeme *Dvanaestorica*". Analizira Vinaverove napomene uz prijevod i dvije verzije prijevoda (iz 1921. i 1953. godine). Kritike drugog prijevoda smatra dijelom neutemeljenima (naročito mišljenje da je Vinaver promijenio svoj odnos prema osnovnim principima prijevoda). Ilijas Tanović u članku "Problem prevođenja frazeologizama" rasvjetljava neke teorijske prevodilačke probleme. Uspoređujući original i prijevode analizira ekvivalentnost prijevoda frazeologizama u djelu Ive Andrića. Treći je članak "Uloga prevodioca u proizvodnoj organizaciji" autorice Dubravke Dostal. Znanje stranih jezika jedan je od preduvjeta za kvalitetan uvoz tehnologije i transfer znanja. Mjesto prevodioca u toj situaciji vrlo je značajno, ali sveučilišta ne obrazuju prevodioce za stručne i znanstvene prijevode. Prevodilac tek kada dođe u proizvodnu organizaciju počinje savladavati ne samo stručne termine nego i osnove tehnološkog procesa.

"Interlingvistički vidici" zanimljiva je rubrika u ovome broju zastupljena s dva teksta. Senad Čolović u članku "Interlingvistika danas" otvara terminološku raspravu o interlingvistici nudeći niz definicija ove znanstvene discipline (od O. Jespersena do D. Blanka). U kontekstu međunarodnog jezičnog komuniciranja govori o planskim jezicima, i posebno o esperantu kao jedinom planskom jeziku koji je uistinu zaživio. Također ukazuje na moguće pravce interlingvističkih istraživanja. Drugi tekst, "Vještački jezici" Davida Crystala, prijevod je iz "The Cambridge Encyclopaedia of Language" (1988). U ovoj se enciklopedijskoj odrednici definiraju umjetni jezici, iznose osnovne karakteristike i popis značajnih jezika, a dodani su i primjeri za

usporedbu.

Slijede rubrike "*Prikazi*", "*Bibliografija*" (popis doktorskih disertacija i magistarskih radnji obranjenih na Sarajevskom univerzitetu od 1949. do 1990. godine s područja jezika), a "*Prilog*" je "Ugovor o međusobnoj suradnji i izdavanju časopisa *Prizma*".

Prizma nudeći suradnju poziva na "široku tribinu i novu znanstvenu komunikaciju".